

Kentleşme ve Göçün Sapma Davranışı Üzerindeki Etkileri: Gurbet Kuşları Filmi Örneği

Effects of Urbanization and Migration on Deviant Behavior: The Example of
The Film Gurbet Kuşları

Zeynep Şentürk DIZMAN¹

Öz

Ülkemizde 1950'lerden bu yana kırdan kentlere doğru hızlı bir göç hareketi başlamıştır. Bu süreçte yaşanan kentleşme, sanayileşmenin sonucunda ortaya çıkan düzenli kentleşme olmayıp, sağlıksız kentleşme özelliği taşımaktadır. Kırdan kente doğru göç hareketleri, kentlerde gecekondulaşma, nüfus artışı, işsizlik, suç ve sapma oranlarının artması gibi bir çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu çalışmanın amacı göçün kentteki sapma davranışları üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Bu amaçla 1950 sonrası göç olgusunu ele alan ve 1964 yılında gösterime giren Gurbet Kuşları filmi, nitel araştırma yöntemi kapsamında söylem analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analizde cevabı aranan temel soru şu olmuştur: Hızlı ve düzensiz kentleşme sürecinde yaşanan göç olgusu toplumsal sorunların en önemlilerinden birisi olan sapma davranışlarını nasıl etkilemektedir? Bu soruya sosyal ekoloji, alt kültür, damgalama, anomi ve sosyal kontrol teorileri perspektifinden cevap aranmıştır. Analiz neticesinde, kırsal kesimden kente göç sonucunda yaşanan uyum sorunlarının sapmaya neden olduğu görülmüştür. Ayrıca yüksek eğitim düzeyinin sapmayı önlemede önemli bir faktör olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kentleşme, Göç, Sapma, Gurbet Kuşları Filmi

ABSTRACT

A rapid migration movement from rural to urban areas has been in effect since the 1950s in our country. The urbanization experienced during this process, as a result of industrialization, is not characterized by an orderly urban development but rather exhibits the characteristics of an unhealthy urbanization. The migration from rural to urban areas has brought with it a multitude of problems in cities, including shantytown construction, population growth, unemployment, and an increase in crime and deviance rates. This study aimed to evaluate the impact of migration on deviant behaviors in the city. For this purpose, the film Gurbet Kuşları, which was released in 1964 and addresses the phenomenon of post-1950 migration, was analyzed using the discourse analysis technique within the framework of qualitative research method. In this analysis, the main question to be answered was: How does the phenomenon of migration experienced during the rapid and irregular urbanization process affect deviant behaviors, which are among the most significant social issues? An answer to this question was sought from the perspectives of social ecology, subculture, stigmatization, anomie, and social control theories. As a result of the analysis, it was observed that the adaptation issues arising as a result of migration from rural to urban areas lead to deviant behavior. Additionally, it was understood that a high level of education is an important factor in preventing deviance.

Keywords: City, Urbanization, Migration, Deviance, Gurbet Kuşları Film

¹ Sorumlu Yazar: drzeynepsehturk@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8558-3169

GİRİŞ:

Genel olarak norm ihlali olarak tarif edebileceğimiz sapma, çeşitli yazarlar tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Giddens (2005: 203) sapmayı, bir toplumda önemli sayıda birey tarafından kabul edilen norm ve kurallara uyum göstermeme olarak tanımlarken; İçli (2021: 25) toplumun örf-adet ve hukuk kurallarına uymayan davranışlar olarak tanımlamıştır. Yücel (2014: 23) ise sapmayı belli bir toplum ve zaman kesitinde normdan ayrılık gösteren davranışlar olarak görmektedir.

Sapma ve suç kavramları birbiriyle yakından ilişkili olsa da, sapma daha genel ve belirsiz bir kavram olarak suçu da kapsamaktadır. Yasal kuralların ihlali dışında örf, adet, gelenek ve görenek kurallarının ihlali de sapma davranışı olarak görülmektedir (Yücel, 2014: 29). Bu kapsamda tüm sapmalar suç değildir. Suç, sadece yasalarda yasaklanmış olan davranış tipi olarak ifade edilmektedir (İçli, 2021: 26).

Sapma tek bir nedenle açıklanamayacak kadar karmaşık bir özelliğe sahiptir ancak düzensiz kentleşme sürecinde meydana gelen olumsuzluklarla ilişkisi de açıktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sapma ve kentleşme arasındaki ilişkinin en temel nedenlerinden birisi göç hareketidir. Düzensiz kentleşme ile beraber büyük kentlere göç eden kitleler kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan kent hayatına adapte olamayabilir. Göç süreci sonucunda kent hayatının kurallarına uyum sağlayamayan birey bu süreçte sapma davranışları gösterebilir (Gökulu, 2010: 221). Makal (1987) kırdan kente göçün bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Göçenler kendilerine tümüyle yabancı kent ortamına girdiklerinde çözemedikleri kişisel sorunlarla karşılaşır, düş kırıklığına uğrarlar, eski dünyalarındaki edindikleri inanç ve normlar çöker (anomic); çevre ile hemen ilişki kuramadıklarından çevreye de yabancılaşırlar (alienation); dış dünyasında başarılı olamadığı kadar, iç dünyası da yerine oturmaz ve çaresizliğe düşerler (frustration gap)” (Makal, 1987: 29).

Bu çalışmanın amacı düzensiz kentleşme sürecinde yaşanan göç olgusunun sapma davranışı üzerindeki etkilerini irdelemektir. Bu doğrultuda kent ile ilgili kavramların yanı sıra Türkiye’de kentleşme süreci ele alınacaktır ve buna bağlı olarak göçün neden ve sonuçları da açıklanmış olacaktır. Gurbet Kuşları filminde ele alınan konu, kırdan kente göçtür. Bu bağlamda çalışma üzerindeki değerlendirmeler de kırdan kente göç konusu üzerinden yapılacaktır. Kentleşme, göç ve sapma ilişkisinin kuramsal boyutları ele alındıktan sonra çalışma örneği olan Gurbet Kuşları filmi ile beraber değerlendirilecektir.

1.Kent, Kentleşme ve Kentleşme Kavramı

Sezal (1992: 23)’a göre kent; değişmiş bir fiziki çevre ve yeni bir ekonomik yapıyla birlikte bireyin davranış ve düşüncelerine yansıyan yeni bir toplumsal düzendir. Kıray (1998: 17) ise kenti; “tarımsal olmayan üretimin yapıldığı ve daha önemlisi hem tarımsal hem de tarım dışı üretimin dağıtımının kontrol fonksiyonlarının toplandığı, belirli teknolojik gelişme seviyelerine göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme biçimleri” olarak belirtmektedir.

Kent kavramı bir yerleşim alanının toplumsal, hukuksal ve ekonomik yönlerini tanımlamak için kullanılırken, kentleşme ise ortaya çıkan bu toplumsal değişim sürecini tanımlamak için kullanılır (Gökulu, 2010: 213). En genel ifadesiyle kentleşme; kent olarak ifade ettiğimiz yerleşmelerin sayısının ve buralarda yaşayan birey sayısının artmasıdır. Ancak kentleşme sadece bir nüfus artışı olarak algılanmamalıdır. Zira kentleşme olgusu, bir toplumun toplumsal ve ekonomik yapısındaki değişim sonucunda ortaya çıkar. Bu nedenle kentleşme tanımı yapılırken nüfus artışına neden olan ekonomik ve toplumsal değişimlere de yer verilmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2004: 252). Bu özellikleri göz önünde bulundurarak yapılacak kapsamlı bir tanıma göre:

“Kentleşme üretimin, ticaretin ve hizmetlerin süratle büyümesini sağlayan, sanayileşmenin etkisiyle, doğum oranının fazla olması ve bu fazlalığın kent dışı yerleşme yerlerinde iskan edilememeleri nedeniyle nüfusun kentlerde birikmesine ve kent sayısının artmasına neden olan aynı zamanda da buralarda yaşayanların özel hayatlarını, ekonomik, sosyal ve siyasal davranış açısından etkileyen ve devletin de belirli birtakım faaliyetlerini gerektiren değişikliklerdir” (İspir, 1982: 8-9).

Kentleşme ise kentleşme akımının neden olduğu toplumsal değişimin bireylerin ilişkilerinde, davranışlarında ve değerlerinde değişiklikler ortaya çıkarması sürecidir (Keleş, 1980: 71). Kentleşmenin hem sosyal hem de ekonomik boyutu vardır. Ekonomik olarak kentleşme; bireyin geçimini tamamen kentte sağlıyor olmasıdır. Sosyal açıdan kentleşme ise kır kökenli bireyin kentli bireye özgü davranış ve düşünce biçimlerini benimsemesidir (Kartal, 1992: 50). Kentleşme süreci bireyin eğitim seviyesi, yaşam tecrübesi, sosyal çevresi, yaşı, mesleği ve kentte bulunma süresi gibi bir çok değişkenle ilişkilidir (Bal, 2006: 70).

2. Kentleşme, Göç ve Türkiye’ye Yansımaları

Ülkemizde kentleşme süreci incelendiğinde, 1950 öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı döneme ayırmak mümkündür. 1950’li yıllarda Marshall Yardımları ile tarımsal üretim makineleşmiş, geleneksel tarım teknikleri yerine modern tarım teknikleri kullanılmaya başlanmıştır. 1950’lere kadar az sayıda kullanılan traktör, bu tarihlerden sonra Marshall Yardımı kapsamında geniş kırsal bölgelere girmiştir. “1940 yılında 1.066 adet olan traktör sayısı, 1950’de 16.585’e, 1960’da 42.136’ya, 1970’de 105.865’e, 1973’de 156.139’a, 1977’de 325.225’e çıkar. Bu sayı 1983 yılında 436.369’a, 1993’te 725.000’e yükselmiştir” (Keleş, 1997: 171). Makineleşme ile birlikte tarım sektöründe işsizlik yaşamaya başlayan kırsal nüfus, kitlesel olarak büyük kentlere göç etmeye başlamıştır. 1950’lerden sonra yaşanan nüfus artışı, aynı dönemde ortaya çıkan kırdan kentlere göç hareketi ile birleşince, beraberinde hızlı bir kentleşme sürecini de başlatmıştır. Bunun yanında, hızlı nüfus artışı kırsal alanlarda toprak-insan dengesini bozmuş ve kırsal alandaki itici faktörlerden biri olmuştur (Keleş, 1993: 47). Bu durumu Türkiye tarımı üzerine çalışan Amerikalı bir sosyal bilimci şu şekilde ifade etmektedir:

“Eğer Marshall Planı tarım makineleri tahmin ettiğim gibi köylüyü kente göçe zorlarsa, nasıl yaşayabileceğini düşünemiyorum. Hızlı tarımsal makineleşme, hızlı bir sanayileşmeyle birlikte yürümezse, topraktan koparılan ve başka yerde iş imkanları olmayan halkın önemli bir bölümü için yıkım getirir... Uzun dönemde bir denge kurulur demek kolay. Ama bu arada on binlerce insan ekonominin çarkları arasında ezilip yok olacaktır... Sanayileşme ve tarımın makineleşmesi aynı şeyin iki yüzüdür... Bana öyle geliyor ki 20. yüzyıl uygarlığının bir ögesini -tarım makineleri gibi- tek başına az gelişmiş bir topluma sokmak... bunu tehlikeli bir yok etme silahına dönüştürür (...) bu makineleri değil dostlarımızın, en büyük düşmanımızın başına gelmesini bile istemem... Bazıları traktör bir silahla karşılaştırılabilir mi diye düşünebilir. Bunlara, Amerika’nın orta batısındaki toz fırtınalarını (erozyon) düşünün derim... Geçen yüzyılın sonu ve bu yüzyılın başındaki kırsal kesimden sanayiye büyük göçü ve acılı... mücadelelerini düşünün... Her şeye rağmen bizim Amerika’daki makineleşmenin evrimi doğal bir süreci izlemişti; Türkiye’nin durumu gibi dışarıdan zorla ve baskıyla dayatılmamıştı” (akt. Köymen, 1999: 17-18).

Öte yandan, nüfusun kırsal alandan kentlere doğru hareket etmesini sadece kırsalın itmesiyle ilişkilendirmek yeterli değildir. Bu nedenle Türkiye’de kırsaldan kentlere doğru yaşanan göçleri itici unsurların yanı sıra kentlerdeki çekici unsurlar açısından da ele almak gerekir (Keleş, 1997: 173). Kırdan kente nüfusu çeken etmenleri; yaşama ve çalışma şartlarının elverişli olması, tüketim, kültür, eğitim ve eğlence kaynaklarının kentlerde toplanması, kamu hizmetlerinden faydalanma imkanlarının kırsaldan kentlere doğru gittikçe artması olarak ifade etmek mümkündür (Keleş, 1997: 174-175).

Aşağıdaki tabloda, Türkiye’de 1940-2022 yılları arasında yaşanan nüfus hareketleri detaylı şekilde gösterilmektedir.

Tablo 1.

Türkiye’de Nüfus Sayımlarına Göre Kır-Kent Nüfus Oranları

Sayım Yılı	Toplam Nüfus	Kent Nüfusu	Kent Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Payı	Kır Nüfusu	Kır Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Payı (%)
1940	17.820.950	4.346.249	24.4	13.474.701	75.6
1945	18.790.174	4.687.102	24.9	14.103.072	75.1
1950	20.947.188	5.244.337	25.0	15.702.851	75.0
1955	24.064.763	6.927.343	2.88	17.137.420	71.2
1960	27.754.820	8.859.731	31.9	18.895.089	68.1
1965	31.391.421	10.805.817	3.44	20.585.604	65.6
1970	35.605.176	13.691.101	38,5	21.914.075	61.5
1975	40.347.719	16.869.068	41.8	23.478.651	58.2
1980	44.736.957	19.645.007	43.9	25.091.950	56.1
1985	50.664.458	26.865.757	53.0	23.798.701	47.0
1990	56.473.035	33.326.351	59.0	23.146.684	41.0
2000	67.803.927	44.006.274	64.9	23.797.653	35.1
2007	70.586.256	49.747.859	70.5	20.838.397	29.5
2008	71.517.100	53.611.723	75.0	17.905.377	25.0
2009	72.561.312	54.807.219	75.5	17.754.093	24.5
2010	73.722.988	56.222.356	76.3	17.500.632	23.7
2011	74.724.269	57.385.706	76.8	17.338.563	23.2
2012	75.627.384	58.448.431	77.3	17.178.953	22.7
2013	76.667.864	70.034.413	91.3	6.633.451	8.7
2014	77.695.904	71.286.182	91.8	6.409.722	8.2
2015	78.741.053	72.523.134	92.1	6.217.919	7.9
2016	79.814.871	73.671.748	92.3	6.143.123	7.7
2017	80.810.525	74.761.132	92.5	6.049.393	7.5
2018	82.003.882	75.666.497	92.3	6.337.385	7.7
2019	83.154.997	77.151.280	92.8	6.003.717	7.2
2020	83.614.362	77.736.041	93.0	5.878.321	7.0
2021	84.680.273	78.908.631	93.2	5.771.642	6.8
2022	85.279.553	79.613.279	93.4	5.666.274	6.6

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 1’de görüldüğü üzere; Türkiye’de 1940’da 4.346.249 olan kent nüfusunun, 1950’de 5.244.337’ye ulaştığı tespit edilmiştir. Türkiye’de kent nüfus sayısının artması ve kentleşmenin gelişmesinde 1950 ve sonrasındaki gelişmeler önem arz etmektedir. 1950’de 5.244.337 olan kentsel nüfus 1980’de 19.645.007’ye ulaşmıştır. 1985 nüfus sayımı ile birlikte artık kentsel nüfusun toplam nüfus içindeki oranı kırsal nüfusun oranını geride bırakmaya başlamış ve bu artış hızı her nüfus sayımında giderek artmaya devam etmiştir. 1985 yılında kentsel nüfusun toplam nüfusa oranı %53,0’iken 2000 yılında %64,9’a, 2010 yılında %76,3’e, 2022 yılında ise bu oran %93,4’e kadar ulaşmıştır. Böylece başta kentsel nüfus artışı olmak üzere bir çok nedene bağlı olarak Türkiye’nin tüm kentlerinde bir çok sorun yaşanmaya başlamıştır. Ülkelere göre değişiklik göstermekle birlikte, Türkiye’ye ilişkin kentleşme sorunları incelendiğinde; konut sorunu, ulaşım ve altyapı sorunları, arsa sorunu ve kente entegrasyon/bütünleşme sorunları (Özer, 2017: 264-266), çevrenin tahribi, işsizlik, kültür değişmesi ve

boşluğu, bölgelerarası kentleşme dengesizliği, gelir dağılımındaki eşitsizlik, sınıflaşmanın ve sosyal tabakalaşmanın artması (Es ve Ateş, 2004: 218-219) gibi unsurlar örnek olarak gösterilebilir. Özellikle 1950'li yıllarda yaşanan tarımsal gelişmelerle birlikte kentlerde ortaya çıkan gecekondu ülkenin en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Kırdan kente göç etmiş ve kentteki kira giderini karşılamaktan yoksun göçmenler barınma sorununu kendi çabaları ile çözmeye gayreti olarak gecekondulaşmaya başlamıştır (Acungil, 2021: 51).

Aşağıdaki tabloda, Türkiye'de 1955-1990 yılları arasında gecekondu ve gecekondu nüfus hareketleri detaylı şekilde gösterilmektedir.

Tablo 2.

Türkiye'de Gecekondu ve Gecekondu Nüfus

Yıl	Gecekondu	Gecekondu Nüfus	Kentsel Nüfustaki Payı (%)
1955	50.000	250.000	4.7
1960	240.000	1.200.000	16.4
1965	430.000	2.150.000	22.9
1970	600.000	3.000.000	23.6
1980	1.150.000	5.750.000	26.1
1990	1.750.000	8.750.000	33.9

Kaynak: Keleş, 1993: 383

1960'a kadar gecekondu, alt statüye mensup bireylerin masum barınma gereksinimlerini kendi güç ve olanaklarıyla karşıladıkları yerler olmuştur. Bu dönemde gecekonduların kiralandığına çok az rastlanır. Gecekonducular yaptıkları gecekondularda kendileri otururlar. 1960-1970'li yıllar arasında gecekonduların nadir de olsa kiralandığı görülmüştür. Bir başka deyişle, gecekonducu birden çok gecekondu yaparak, kendi ihtiyacından fazla yaptığı gecekondu kiraya vermiştir. 1970-1980 yılları arasındaki dönemde ise gecekondu yapım amacı ticarileşmiş, yoksul kişiler için arsa satın alıp gecekondu inşa ederek bunları satışa çıkaran firmalar ortaya çıkmıştır (Keleş, 1993: 390-391).

Başlangıçta gecekondu imar kanununa aykırı, sağlıksız ve kentin mozağini bozan yapılar olarak görülmüştür. Daha sonra gecekonduların sayıca artmasıyla birlikte buralarda yaşayan bireyler önemli bir seçmen niteliği kazanmış, bu yapılarla ilişkin ilgili siyaset adamlarının ve yönetimin görüşleri de değişmeye başlamıştır. Özellikle her yerel seçim öncesinde yaşanan siyasi kaygılar kaçak yapıların affına yol açmıştır. Gecekondu affı yasaının genişletilmesiyle artan gecekondu, kentin kültürel yapısıyla bütünleşeceği yerde giderek ondan uzaklaşan ve kendine ait bir yan kültür oluşturan bir özelliğe bürünmüştür (Yıldırım, 2004: 54-55). Tekeli (2011) bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Kentte böyle bir bütünleşme olup olmayacağı sorunu kısa bir sürede gündemden kalktı. Önce müzikte bir arabesk tartışması başladı. Sonra bu tartışma diğer alanlarda sıçradı. Kentte büyük kitleler oluşturan bu gruplar, kentli seçkinci orta sınıfların kendileri hakkındaki yargılarına kulak asmadan, piyasa mekanizması yardımıyla kendi sanat beğenilerini, yaşam kalıplarını toplumda egemen hale getiremedilerse de yaygınlaştırdılar... Kentli orta sınıflar kendilerini artık bir kültürel saldırı karşısında görmeye başladılar. Artık yeni gelenlerin uzun erimde de olsa kendi kültürlerini benimseyeceklerini beklemiyorlardı” (Tekeli, 2011: 167).

3.Kentleşme, Göç ve Sapma İlişkisine Teorik Yaklaşım

Kentleşme, göç ve sapma arasındaki ilişkiye odaklanan ya da bu ilişkinin açıklanmasında kayda değer varsayımlar içeren bazı yaklaşımlar bulunmaktadır. Göç, kentleşme ve sapma arasında ilişki kurma çabasında olan bu kuramlar; bu çalışmada sosyal ekoloji, alt kültür, damgalama, anomi ve sosyal kontrol teorileri şeklinde beş başlık altında ele alınmaktadır.

3.1. Sosyal Ekoloji Teorileri (Chicago Okulu):

Sosyal ekoloji teorisi 1920’de Chicago Okulu’nda Ernest Burgess tarafından geliştirilmiştir. Bu okul, kentin ekolojisi üzerine odaklanmış ve ekoloji kavramını kentleşme sürecini tanımlamak için kullanmıştır. Burgess, Chicago kentini esas alarak sanayileşmiş kentlerdeki toprağın kullanımı ve kent yerleşimlerinin bağlı olduğu temel kuralları ortaya koymuştur. Ona göre kent, beş dalgadan oluşan dairesel bölgeler biçimindedir. Birinci dairede iş hanları, süpermarketler, oteller ve bankaların bulunduğu iş merkezleri yer alır. Burada arazi fiyatları yüksektir. İkinci daire geçiş bölgesidir. İmalat ve sanayi bu bölgededir. Burası yoksulların ve yeni gelen göçmenlerin yaşadığı bölgedir. Üçüncü daire, mavi yakalılarının yaşadıkları mahallelerden oluşur. Dördüncü bölge, memurların ve beyaz yakalılarının yaşadığı bölgedir. Beşinci bölge ise kentin zenginlerinin (elitler) yaşadığı mahallelerden oluşmaktadır (Bal, 2006: 151).

Sosyal ekoloji teorisyenleri, suçun yaygın olduğu bölgelerin yapısal özelliklerinin suçu ürettiğini öne sürerler. Suç oranlarının yüksek olduğu mahalleler etnik heterojenlik, düşük sosyo-ekonomik statü ve yoğun fiziksel hareketlilik ile karakterize edilmektedir. Bu üç faktör mahalle yaşantısı üzerinde sosyal düzensizliğe yol açarak mahalle yaşantısında sosyal çözülme yaratmaktadır. Sosyal düzensizlik, suç ve sapmayı destekleyen alt kültür gruplarının oluşmasına olanak sağlayarak, mahallede suç ve sapma davranışlarının görülme olasılığını artırmaktadır (Ünal, 2012: 331).

3.2. Alt Kültür Teorisi:

Albert Cohen 1955 yılında yayınlanan “Suçlu Çocuklar” adlı çalışmasında, alt sınıfa mensup gençlerin orta sınıf değerler sistemine uyum sağlamakta zorluk çektiklerini vurgular. Davranışları, orta sınıf değerler sistemine göre değerlendirilen alt sınıf gençleri, statü elde etme konusunda zorluk yaşamaktadır. Toplum tarafından saygınlık kazanmak için alt sınıf gençleri, orta sınıf değerler sistemini alaşağı edecek davranışlar göstererek orta sınıf kültürüne tepki olarak alt kültürü geliştirirler. Alt sınıf gençleri için sapkın davranışlar gerilimle başa çıkmanın bir yoludur (Ünal, 2012: 333).

Alt kültür teorisi, özellikle kentlerde yaşayan gençlerin suç işleme nedenlerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Toplum tarafından dışlanma ve yabancılaşma kentle bütünleşmenin engelleyici faktörleri olarak kabul edilmektedir. Bu engeller kentle bütünleşmeyi engellemekle kalmayıp aynı zamanda kent içinde alt kültürler oluşmasına da yol açmaktadır. Bu alt kültürde yer alan gençler daha çok sapma ve suç içeren davranışlar göstermekte ve akranlar birbirini suça sürüklemektedir. Alt kültür, orta ve alt sınıf kültürlerinin çatışmasının bir sonucudur. Alt sınıftan bir genç orta sınıf gençlerin yaşam biçimlerine ulaşamayacağına yönelik bir inanç geliştirdiğinde suç ve sapma davranışı ortaya çıkmaktadır (Karasu, 2012: 77-78).

3.3. Damgalama Teorisi:

Erving Goffman 1963’te yayınladığı “Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar” adlı çalışmasında damga kavramını tanımlamıştır. Goffman’ın tanımına göre damga, bireyi belirli bir kültür içerisinde itibarsızlaştıran olumsuz bir niteliktir. Bu nitelik normal ve tam bir insandan daha eksik bir şekilde yok sayılmış ve lekelenmiş anlamını taşımaktadır. Böylelikle damgalanan birey örselenmiş bir kimliğe sahip olmaktadır (Goffman, 1963: 3).

Goffman damga kavramını üç tipoloji üzerinden ele almaktadır. Bunlar;

-Bedenin fiziki deformasyonları,

-Sapkın ve ahlaksız davranışlar (hapis yatmak, alkolizm, ruh bozuklukları, bağımlılık, eşcinsellik ve intihar),

-İrk, ulus ve dine ilişkin damgalar (Goffman, 1963: 33).

3.4. Anomi Teorisi:

Kentleşme, göç ve sapma arasındaki ilişkiyi araştıran diğer bir teori ise Emile Durkheim ve Robert K. Merton tarafından ortaya atılan anomi teorisidir. Anomi, en basit anlatımıyla, bireyin yaşadığı toplumsal değişim sonucunda kurallar karşısında afallaması, hangi kurala ve nasıl bir toplum yapısına uyum sağlayacağı konusunda kararsız kalmasıdır (Akalin, 2017: 12). Merton ise anomiyi, toplumsal yapı ile kültürel değerler arasındaki uyumsuzluk olarak tanımlamaktadır. Merton, dezavantajlı gruplar arasında suç oranlarının artmasının temel nedeni olarak amaçlara ulaşmak için kurumsal araçların toplumsal sınıflar arasında eşit dağılmamasını göstermektedir. Herkes gibi bu gruplarda servet sahibi olmayı teşvik eden kültürel amaçları benimsemişlerdir; ancak kurumsal fırsatların eşitsiz dağılımından dolayı, bu amaçlara yasal yollar kullanarak ulaşma olanakları engellenmiştir. Bu nedenle yasal olmayan yolları kullanarak servete ulaşmak isteyen alt gruplar arasında suç oranları daha yüksektir (Ünal, 2012: 331-332).

3.5. Sosyal Kontrol Teorisi:

Travis Hirschi 1969'da yayınlanan "Çocuk Suçluluğunun Nedenleri" adlı çalışmasında sapmayı toplum ve birey arasındaki bağların kopmasının bir sonucu olarak ele almıştır (Aslan, 2016: 22).

Bu teoriye göre bireyi topluma bağlayan dört temel faktör mevcuttur. Bunlar;

Bağlılık: Bireyin arkadaşlarına, ailesine ve diğer toplum üyelerine olan bağlılığı arttıkça, onun toplum tarafından beklenen davranışları sergileme olasılığı da artar,

Taahhüt: Başarı ya da uzun vadeli hedeflere ulaşmak için yasal faaliyetlere katılan bireylerin topluma uyum gösterme olasılığı artar,

Katılım: Bireyin yasal faaliyetlere harcadığı zaman ve enerji arttıkça, onun topluma uyum sağlama olasılığı da artar,

İnanç: Bireyin toplumun ahlaki değerlerine bağlılığı arttıkça, onun topluma uyum gösterme olasılığı da artar (Hirschi, 2002: 16-26).

4.Yöntem

Bu çalışmada nitel yöntem kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, bir olayın veya pratiğin anlamını onu belirli bir toplumsal bağlama yerleştirerek anlama imkanı sunar. Bununla birlikte, toplumsal dünyanın nasıl işlediğini anlamaya veya zihinsel olarak kavramaya ve aynı zamanda dünyayı başka birinin gözünden anlamaya çalışır (Neuman, 2014: 109). Anlama çabası; bir konuşma, resim ya da metnin ayrıntılı incelenmesini gerektirir. Bir araştırmacı, bunların içindeki derin anlamı bulmak amacıyla bir okuma gerçekleştirir. Zira gerçek anlam, yüzeyde çok nadir görüldüğünden, ancak metnin kapsamlı bir incelemesiyle anlaşılabilir (Neuman, 2014: 130-131). Bu bağlamda bu araştırmada, söylem analizi tekniğinin kullanılması uygun görülmüştür. Söylem analizi, görsel veya yazılı metinlerdeki mesajların eleştirel bir şekilde araştırılmasına olanak tanır. Bunu yaparken ise anlatıların toplumsal ve kültürel

bağlam ile ilişkilendirilmesini sağlar (Bilis, 2014: 15). Nitekim bu araştırmada da, Gurbet Kuşları filmindeki dilsel ve görsel kaynakların incelenerek; düzensiz kentleşme sürecinde yaşanan göç olgusunun sapma davranışı üzerindeki etkilerinin anlaşılması amaçlanmıştır. Bu amaçla şu soruya cevap aranmıştır: Hızlı ve düzensiz kentleşme sürecinde yaşanan göç olgusu sapma davranışlarını nasıl etkilemektedir? Bu soruya; anomi, damgalama, alt kültür, sosyal kontrol ve sosyal ekoloji teorileri kapsamında cevap aranmıştır.

5.Gurbet Kuşları Filminin Analizi

Halit Refiğ'in 1964 yılında çektiği Gurbet Kuşları filmi, kırdan kente göç konusunu ele alan ilk film olarak beyaz perdeye yansımıştır. Filmin başrollerinde Mümtaz Ener (Tahir Bakırcıoğlu), Tanju Gürsu (Murat Bakırcıoğlu), Özden Çelik (Kemal Bakırcıoğlu), Muadelet Tibet (Hatice Bakırcıoğlu), Pervin Par (Fatma Bakırcıoğlu), Cüneyt Arkin (Selim Bakırcıoğlu) ve Filiz Akın (Ayla) yer almaktadır.

Bakırcıoğlu ailesi işlerinin bozulması nedeniyle Kahramanmaraş'tan İstanbul'a göç etmek zorunda kalan bir ailedir. Aile üyeleri her ne kadar ekonomik nedenlerden dolayı İstanbul'a gelmiş olsalar da, bireysel olarak gelme sebepleri kolay yoldan zengin olmak ve Maraş'taki itibarlarını yeniden kazanmaktır. Aile üyelerinin şu sözleri bu durumun açıkça göstergesidir: "Sırtımda İngiliz laciverti, şurdan şuraya köstekli Serkisof saati, ayaklarımda sarı ayakkabılar, esnafa beleş rakı ismarlayacağım ki paşalar gibi", "Dağları bedesten ederiz vallahi", "Allah'ın izniyle şah olacağız İstanbul'da şah!"

Anne, baba ve dört çocuktan oluşan ailenin kentle tanışma anı Haydarpaşa Tren Garı'na inmesiyle gerçekleşir. Gara inen aile üyelerinin yüzlerinde korku ve şaşkınlık ifadesi vardır. Sadece aile reisi olan baba Tahir sırtına atmış olduğu ceketle güçlü bir duruş sergilemektedir (bkz. görsel 1).

Görsel 1.

Haydarpaşa Tren Garı'na Varış Sahnesi

Kaynak: Halit Refiğ, Gurbet Kuşları, 1964, Süre: 2:17

Filmin başında baba Tahir bütün aile üyelerini izleyiciye şu sözlerle tanıtmaktadır: "Bir tamirci dükkanı açıp iki büyük oğlum Selim ve Murat ile işletecektik. Küçük oğlum Kemal liseyi bitirmişti, üniversiteye girmek istiyordu. Kızım Fatma ise evde anasının işlerine yardım edecekti."

Selim, Murat ve Fatma'nın hayalindeki İstanbul ile gerçek İstanbul'un örtüşmediğini gösteren ilk örnek, baba Tahir'in önceden gelip Süleymaniye'de bir gecekondu mahallesinde kiraladığı evi gördüklerinde gerçekleşir (bkz. görsel 2).

Görsel 2.

Ailenin Kiraladığı Ev

Kaynak: Halit Refiğ, Gurbet Kuşları, 1964, Süre: 6:07

Filmde mekan olarak Süleymaniye'nin tercih edilmesi, dönem itibariyle gecekonduların fazla olduğu ve alt statüye mensup bireylerin yaşadığı bir semt olmasıdır. Sosyal ekoloji teorisi, göçmenlerin göç ettikleri yerde zayıf sosyal ilişki ağlarına sahip olduklarını ve bunun da bir sosyal düzensizliğe yol açtığı, bunun ise göçmenlerin yaşadıkları bölgelerde suç ve sapma oranlarının yükselmesine neden olduğunu savunmaktadır (Yarcı, 2018: 37). Selim, Murat ve Fatma'nın içinde bulunduğu durum sosyal ekoloji teorisine uymaktadır. Göç ile birlikte kente gelen aile üyelerinin çevresi tamamen değişime uğramıştır. Bu değişim ise üç kardeşin toplum tarafından hoş görülmeyen sapkın davranışlar göstermelerine yol açmıştır.

Maraşlı ailenin göç etmeden önce kapora vererek kiraladıklarını düşündükleri dükkan konusunda dolandırıldıklarını anlamaları ailenin yaşadığı ilk yenilgidir. O süreci, filmin anlatıcısı olan Selim şöyle aktarmaktadır: "Dünya sanki tepemize yıkılmıştı. Şimdi ne yapacaktık? Hem paramız dolandırılmıştı hem de sipsivri kalmıştık koca İstanbul'da. Ama baktık ki çare yok, kendimizi topladık. Elde avuçta ne varsa birleştirdik. Bir küçük dükkan açtık. Verdik sırt sırta, çalış Allah çalış."

Bu yenilginin ardından aile küçük bir tamirhane dükkanı açarak toparlanmaya çalışsada, bireysel zaaf lar ve kentin cazibesi işlerinde başarısızlığa yol açar. Kente gelir gelmez dükkanlarının karşısındaki Rum tamirhanecinin eşine aşık olan Selim, zamanla çalışma saatlerini kadınla birlikte geçirmeye başlar ve tamirhanenin kapanmasına neden olur. Ailenin ortanca oğlu Murat'da pavyonda çalışan bir kadına aşık olur ve gözü ondan başkasını görmez hale gelir. Selim ve Murat'ın bu davranışlarının altında ise anom i teorisi yatmaktadır. Kuram daha çok bir toplumsal değişim ile birlikte eski yapıdan yeni yapıya geçişte bu yeni yapının belirlediği davranış biçimlerinin kavranamamış olması ya da toplumsal hedeflerle bu hedeflere ulaşmada kullanılan araçlar arasındaki uyumsuzluğu belirtmektedir (Yıldırım, 2004: 81). Maraş'tan daha iyi bir yaşam arzusuyla kente gelen Selim ve Murat, kentin mevcut sosyo-kültürel yapısına uyum sağlayamamış ve sonuç olarak anomik kentleşme ve kentlileşme sürecine girmişlerdir.

Fatma ise yaşadıkları mahallede tanıştığı Mualla adlı bir kadınla arkadaşlık etmeye başlar. Mualla Fatma'yı evine çağırır ve aralarında şu diyalog gerçekleşir:

Mualla: "Ben de sinemaya gidecektim. İstersen birlikte gidelim ha?"

Fatma: "Nasıl olur Mualla abla? Sonra keserler beni!"

Mualla: “Korkak! Sen bu kadar aptal olursan... Fakat bu filmi mutlaka görmelisin. Ben gördüm ama yine de gidiyorum. Üçüncü seferim bu... Ağlamaktan gözlerimde yaş kalmadı.”

Fatma: “Evet ben de duydum. Çok methediyorlar. Ama bugün kabil değil gidemem. Başka gün belki... Şimdi annem dört gözle bekliyordur beni.”

Filmde kötü kadın rolünde olan Mualla tanıştığı zengin erkeklerle düzenlenen partilerde beraber olur. Fatma’da ev ortamındaki baskıdan kurtulmak ve özendiği hayatı yaşamak için ailesinden gizli olarak Mualla ile beraber bu partilere gitmeye başlar. Fatma’nın Mualla gibi yaşamak istemesi ve onun değerlerini benimsemesi ise alt kültür teorisine uymaktadır. Alt kültür teorisi, toplumda bazı alt kültürlerin suç ve sapmayı onayladığını veya en azından suç ve sapmaya yol açan değerlere sahip olduklarını iddia eder. Böylece, bu gruplarla etkileşimde bulunan kişiler bir süre sonra grubun toplumsal değerlerine uyum sağlayarak suç ve sapma gibi davranışların içinde yer alırlar (İçli, 2021: 110).

Fatma yeni girdiği ortamda tanıştığı Orhan ile evlilik hayalleri kurar ve evlenmek için evden ayrılır. Ancak Orhan’ın böyle bir isteği yoktur ve Fatma’yı terk eder. Fatma ailesi tarafından affedilmeyeceği düşüncesiyle evine dönmek yerine hayat kadını olmayı tercih eder. Fatma’nın içinde bulunduğu durum Merton’ın anomi teorisine uymaktadır. Merton, yoksul ve alt sınıftan bazı bireylerin toplum tarafından onaylanmış amaçlara eşit bir şekilde ulaşamadıklarını ve bu amaçları elde etmek için suç ve sapma gibi davranışlar gösterdiklerini ileri sürer (Ayan, 2011: 22). Ulaşılamayan hedefler ve amaçlar sapma davranışlarına ve toplumsal kuralların reddine neden olur ki tamda bu Merton’un anomiye yüklediği anlamdır (Sokullu-Akıncı, 2011: 178).

Filmin sonlarına doğru Fatma, ağabeyleri tarafından bulununca bir binanın tepesinden kendini aşağıya bırakır (bkz. görsel 3). Fatma, toplumun ahlaki değerlerine uymayan davranışları nedeniyle aile üyeleri tarafından damgalamaya maruz kalmış ve intiharı bir kurtuluş yolu olarak seçmiştir. Goffman (1963: 5)’a göre damgalama, bireyin isminin önüne getirilen sıfat ile birlikte daha az istenebilir hale gelmesidir. Mağdurun damgalayanın gözünde insan konumundan çıkarak, adeta değersiz bir nesne halini almasıdır (Özmen ve Erdem, 2018: 186). Damgalamanın yaşandığı kişiler açısından sonuçları ise suç işleme, sapma ve intihar girişimi olarak sayılabilir (Katkak, 2008: 12).

Görsel 3.

Fatma’nın İntihar Sahnesi

Kaynak: Halit Refiğ, Gurbet Kuşları, 1964, Süre: 1:25:40

Filmde kente uyum sağlayan tek kişi ise tıp okuyan Kemal olmuştur. Kemal, kırsal kesimden kente yapılan göçle birlikte kente özgü yaşam kalıplarına itibar etmiş ve kentin bireylere sunduğu fırsat ve olanaklardan yararlanarak değişim sürecini tamamlayabilmiştir. Filmde bu değişim süreci çok çalışmaya ve verimli olmaya bağlanmıştır.

-Kemal: “İstanbul’a gelirken hepimiz ayrı hayaller içerisindeydik. Her tuttuğumuz şeyin zahmetsizce elimizde altın olacağını umuyorduk.”

-Ayla: “Rahat yaşamak daha iyi bir hayatı özlemek herkesin hakkı değil mi?”

-Kemal: “Evet Ayla. Yalnız bunu hak etmek için çalışmak, verimli olmak gerekli.”

-Ayla: “Şu karşıda oturanlar kim bilir nereden göç ederek buraya gelmişlerdir. Kendi küçük ve yoksul köylerinden hiç mi çıkmasaydılar?”

-Kemal: “İnsanlar birbirini boğazlamayı bırakıp birlikte yaşamasını öğrendikleri gün dünya büyük bir şehir olacak ama bizler şimdilik kendi küçük evimizi onarmak zorundayız.”

-Ayla: “Çok doğru. Keşke bunun çaresini bilen biri olsa.”

Kemal’in eğitilmiş bir birey olarak kentlileşebilmesinin ardından, kız arkadaşı Ayla ile gecekondulu mahallesine bakarak “haketmek için çalışmak, verimli olmak gerekli” sözlerini kullanması iyi bir yaşam için eğitime ve çalışmaya verdiği önemi açıkça ortaya koymaktadır (bkz. görsel 4). Sosyal kontrol teorisine göre bireyin toplumsal kurallara uygun çizgideki aktivitelerle meşgul olması toplumu suç ve sapmadan koruyan en önemli faktörlerden birisidir. Çünkü bütün zaman ve enerjisini tüketen bireyin sapma davranışı gösterecek imkan ve zamanı kalmayacaktır (Hirschi, 2002: 22). Bu mantıktan hareketle, Kemal’in kentin cazibesine kapılmadan eğitimine devam etmesi, onun sapkın davranışlar göstermesinin önüne geçmiş ve kente tutunabilmesini sağlamıştır.

Görsel 4.

Kemal ve Ayla’nın Konuşma Sahnesi

Kaynak: Halit Refiğ, Gurbet Kuşları, 1964, Süre: 1:15:1

İstanbul’da tüm birikimlerini ve Fatma’yı kaybeden aile için geri dönmekten başka çıkış yolu kalmamıştır. Kemal’in şu sözleri bu durumun açıkça göstergesidir:

“Fatma’nın ölümü bize iyi bir ders olmalıdır. Artık her şeyi yeniden iyice düşünmenin zamanı geldi. Bence Maraş’tan İstanbul’a taşınmak, burasını fethetmek hayaline kapılmak, hatanın başlangıcı. Biz kendi dar imkanlarımızla savunma halinde yaşamamız gereken bir aileyken,

taarruza kalktık. Sırt sırta verip çalışacağımıza, herkes kendi havasına daldı. Kendimizden hiçbir şey katmadan bu şehrin nimetlerinden istifadeye kalktık. İşte bunun için başaramadık... Bence tek çare satıp savıp Maraş'a dönmek.”

SONUÇ ve ÖNERİLER:

Kırsal kesimden kentlere doğru başlayan kitlesel göç, ülkemizdeki kentleşme oranını da hızla artırmıştır. Kırsal kesim ilk olarak yavaş daha sonra ise hızla kentlere göç etmeye başlamıştır. Ekonomik özgürlüğünü kaybeden küçük toprak sahipleri göç etmiş, diğer taraftan tarımsal kesimde var olmaya çalışan bazı küçük toprak sahipleri tarımsal gelişmelerin maliyetlerinden kaçınmak için ek gelir arayışına girmiştir. Bu arayış ise genellikle kırdan kente göç ile sonuçlanmıştır (Acungil, 2021: 49).

Kentlere gelen bu insan kitleleri kentlerin düzensiz büyümelerine ve çözüm bulunması zor olan bir çok kentsel soruna yol açmıştır. Kentlerdeki sosyo-ekonomik ve kültürel yapıyı zorlayan bu süreç işsizlik, stres, gürültü, uyum sorunları, gecekondulaşma, çevre kirliliği, suç ve sapma gibi birçok sorunu ortaya çıkarmış ve kentlerin yaşanabilirliğini güçleştirmiştir (Çelik ve Murat, 2014: 48).

Gurbet Kuşları filminde de, göç ederek kentin imkanlarına ve cazibesine inanarak kente gelen ancak kentleşemeyerek Maraş'a geri dönmek zorunda kalan Bakırcıoğlu ailesinin hikayesi anlatılmaktadır. Bu film ülkemizde 1950'li yıllarda başlayıp 1960'lı yıllarda artış gösteren kentleşme ve göçün sapma davranışı üzerindeki etkilerini anlamlandırabilmede önemli bir role sahiptir. Kır ve kent kültürü üzerinden ilerleyen film, kente uyum sağlama ya da sağlayamama ikilemi üzerinden verilmiştir.

Filme Bakırcıoğlu ailesinin kente tutunamama nedeni; ailenin kente tam anlamıyla uyum sağlayamaması ve aile üyelerinin amaç ve hedefleri doğrultusunda sapkın davranışlar göstermesine bağlanmıştır. Fatma'nın intiharı ve işlerin yolunda gitmemesi ailenin geldikleri yere geri dönmeleriyle sonuçlanmıştır. Kente tutunan tek kişi ise kültürel sermayesini arttıran Kemal olmuştur. Böylece Haydarpaşa Tren Garı'nda başlayan serüven yine Haydarpaşa Tren Garı'nda son bulmuştur. Büyük umutlarla İstanbul'a şah olmaya gelen altı kişilik Bakırcıoğlu ailesinin yolculuğu, aileden bir kişi eksilerek büyük bir çöküşle tamamlanmıştır.

Öneriler

Bu araştırmada düzensiz kentleşme sürecinde yaşanan göç olgusunun sapma davranışı üzerindeki etkileri Gurbet Kuşları filmi üzerinden incelenmiştir. Daha fazla sayıda film kentleşme, göç ve sapma bağlamında incelenebilir.

Kentlerde yaşanan suç ve sapma oranlarında düşüş sağlanabilmesi için kırdan kente göçlerin hızı azaltılabilir. Bu bağlamda kırsal bölgelerdeki eğitim, sağlık, alt yapı gibi sosyal şartların düzeltilmesine ve kentleri cazip kılan iktisadi ve sosyo-kültürel olanakların mümkün olduğu kadar kırsal bölgelere de götürülmesine ilişkin projeler ve yatırımlar yapılabilir.

Göç edenlere yönelik eğitim seviyelerinin geliştirilmesi amacıyla halk evleri, kurs merkezleri vb. sosyal birimlerin sayısı arttırılabilir.

Tüm kenti kapsayıcı nitelikte bir kent kültürünün oluşturulması için kentli ve göç edenlerin birbiriyle ortak paylaşımda bulunabileceği sosyal alanlar arttırılabilir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazar, kendileri ve diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını veya varsa bu çıkar çatışmasının nasıl oluştuğuna ve çözüleceğine ilişkin beyanlar ile yazar katkısı beyan formları makale süreç dosyalarına ıslak imzalı olarak eklenmiştir.

Etik Kurul İzni: Bu makalede etik kurul iznine gerek yoktur, buna ilişkin ıslak imzalı etik kurul kararı gerekmediğine ilişkin onam formu sistem üzerindeki makale süreci dosyalarına eklenmiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destekten yararlanılmamıştır.

KAYNAKÇA:

- Acungil, Y. (2021). *Göç ve Kentsel Uyum, Yerel Halkın Göçmen ve Mülteci Algısı*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Akalın, M. (2017). Kentsel Dönüşüm Projelerinin Suç Oranlarına Etkilerinin Değerlendirilmesi: Ankara/Altındağ Örneği. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9): 5-33.
- Aslan, S. (2016). *Sosyal Dışlanma Bağlamında Genç Suçluluğu* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi.
- Ayan, S. (2011). *Suçlu Kim? Türkiye’de Çocuk Suçluluğu*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Bal, H. (2006). *Kent Sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Bilis, A. E. (2014). Selam Filmi Örneğinde İslami Düşüncenin Sinemada Temsili. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (21): 9-27. <https://doi.org/10.31123/akil.442976>
- Çelik, N. ve Murat, G. (2014). Türkiye’de İç Göç Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Stratejik İç Göç Yönetimi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 25(76): 45-61.
- Es, M. ve Ateş, H. (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(48): 205-248.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Kitabevi.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes On The Management of Spoiled Identity*. Englewood Cliffs N.J: Prentice-Hall.
- Gökulu, G. (2010). Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(1): 209-226.
- Hirschi, T. (2002). *Causes of Delinquency*. New York: Routledge.
- İçli, T. G. (2021). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İspir, E, G. (1982). *Kentleşme Metropolitan Alan ve Yönetimi*. Ankara: AİTİA Yayınları.
- Karasu, M. A. (2012). Kent Kültürünün Suça Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2): 71-103. <https://doi.org/10.15337/SUHFD.2017.66>
- Kartal, K. (1992). *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme*. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Katkak, B. (2008). *Psikozlu Hasta Yakınlarında Stigmatizasyon* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Keleş, İ. (1997). Türkiye’de Göç Eğilimleri ve Şehirleşme Süreci. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2): 167-187.
- Keleş, R. (1980). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Keleş, R. (1993). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Kıray, M. (1998). *Örgütlemeyen Kent: İzmir*. Ankara: Bağlam Yayınları.
- Köymen, O. (1999). Cumhuriyet Döneminde Tarımsal Yapı ve Tarım Politikaları. *75. Yılda Köylerden Şehirlere* içinde (ss: 1-30). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Makal, O. (1987). *Sinemada Yedinci Adam, Türk Sinemasında İç ve Dış Göç Olayı*. İzmir: Marş Matbaası.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri -Nicel ve Nitel Yaklaşımlar Cilt I*, (çev. Sedef Özge). Ankara: Yayın Odası Yayıncılık.
- Özer, İ. (2017). *Türkiye’de Kent, Kentleşme ve Kentsel Değişme, Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Özmen, S. ve Erdem, R. (2018). Damgalamanın Kavramsal Çerçevesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1): 185-208.
- Refiğ, H. (1964). *Gurbet Kuşları* [Film].
- Sezal, İ. (1992). *Kentleşme*. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Sokullu-Akıncı, R. F. (2011). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TÜİK, *Genel Nüfus Sayımları, 1927-2000*. <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=n%C3%BCfus> adresinden 10.05.2023 tarihinde erişildi.
- TÜİK, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2007-2022*. <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=n%C3%BCfus> adresinden 11.05.2023 tarihinde erişildi.
- Ünal, H. (2012). Sapma ve Suç. *Sosyolojiye Giriş- Sosyolojinin Temel Tartışmaları-* içinde (ss.326-348). (Ed. Muammer Tuna). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yarç, S. (2018). From Immigration to Crime; Relationship of Crime and Immigration from Perspective of Turkey (pp. 33-43). In. *Current Debates In Sociology & Philosophy*. (Ed. Şükrü Aslan & Bora Erdağı) London: IJOPEC.
- Yıldırım, A. (2004). Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.
- Yılmaz, N. (2004). Farklılaştırıcı ve Ayrıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(48):249-267.
- Yücel, M. T. (2014). *Kriminoloji*. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi.

EXTENDED SUMMARY

Purpose of the Study

The purpose of this study was to assess the effects of migration on deviant behaviors in the city. For this purpose, the film *Gurbet Kuşları*, which deals with the phenomenon of migration after 1950 and was released in 1964, was analyzed using the discourse analysis technique within the scope of the qualitative research method. The primary inquiry guiding this analysis was: In the context of rapid and disorderly urbanization, how does the phenomenon of migration during this process influence deviant behaviors, which are deemed among the foremost societal issues? To answer this question, perspectives from social ecology, subculture, stigmatization, anomie, and social control theories were discussed.

Methodology

A qualitative approach was employed in this study. The qualitative research method enables an understanding of the meaning of an event or practice by contextualizing it within a specific societal framework. It aims to comprehend how the social world operates, mentally grasp it, and simultaneously understand the world from someone else's perspective (Neuman, 2014: 109). This effort of understanding requires a detailed examination of speech, images, or text. A researcher undertakes a reading among these to find the deep meaning within them. Since the true meaning is rarely visible on the surface, it can only be understood through a comprehensive examination of the text (Neuman, 2014: 130-131). In this context, discourse analysis technique was deemed appropriate for use in this study. Discourse analysis allows for a critical exploration of messages in visual or written texts, associating narratives with social and cultural contexts (Bilis, 2014: 15). In this study, the aim was to understand the effects of the migration phenomenon during the rapid and disorderly urbanization process on deviant behaviors in the film *Gurbet Kuşları* by examining its linguistic and visual sources. To achieve this goal, the following question was addressed: How does the migration phenomenon during rapid and disorderly urbanization affect deviant behaviors? This question was answered within the scope of anomie, stigmatization, subculture, social control, and social ecology theories.

Analysis of the Film *Gurbet Kuşları*

Directed by Halit Refiğ, featuring Mümtaz Ener (Tahir Bakırcıoğlu), Tanju Gürsu (Murat Bakırcıoğlu), Özden Çelik (Kemal Bakırcıoğlu), Muadelet Tibet (Hatice Bakırcıoğlu), Pervin Par (Fatma Bakırcıoğlu), Cüneyt Arkin (Selim Bakırcıoğlu), and Filiz Akın (Ayla) in the lead roles, the film *Gurbet Kuşları*, shot in 1964, revolves around the theme of migration from rural areas to the city.

The Bakırcıoğlu family, originally from Kahramanmaraş and forced to migrate to İstanbul due to economic difficulties, arrives at the Haydarpaşa Train Station, seeking better opportunities in the city. Yet, their main goal is to get rich the easy way and regain their reputation in Maraş. The family, consisting of parents and four children, encounters the city for the first time upon their arrival.

The first discrepancy between the imagined İstanbul of Selim, Murat, and Fatma and the real İstanbul becomes apparent when they see the house their father Tahir had previously rented in a shantytown neighborhood in Süleymaniye. The choice of Süleymaniye as the location in the film is due to its high prevalence of shantytowns and the presence of individuals from the lower strata during that period. According to the social ecology theory, an individual's place of residence, the lifestyle, and the culture of that neighborhood are crucial factors that increase the likelihood of deviant and criminal behaviors (Yarç, 2018: 37). The situation of Selim, Murat, and Fatma conforms to the social ecology theory. The surroundings of the family members who migrated to the city have undergone a complete transformation, leading the three siblings to exhibit socially undesirable deviant behaviors.

Realizing that they were deceived about the shop they thought they had rented with a deposit before migrating, the family faces its first defeat. After this defeat, the family tries to recover by opening a small repair shop, but individual weaknesses and the allure of the city lead to business failure. Selim, the middle son, falls in love with

the wife of a Greek repairman opposite their shop, causing the closure of the repair shop by loafing around during the working hours. Murat, the second son, falls in love with a woman working in a nightclub, neglecting his work and avoiding returning home. The behaviors of Selim and Murat are rooted in the theory of anomie. The theory primarily refers to the inability to comprehend the behavior patterns dictated by the new structure during the transition from the old structure to the new one in times of social change (Yıldırım, 2004: 81). Selim and Murat, who came to the city with the desire for a better life than Maraş, could not adapt to the socio-cultural structure of the city, leading to an anomalous urbanization and urbanization process.

The family's only daughter, Fatma, befriends a woman named Mualla she meets in her neighborhood. In the film, Mualla, who plays the role of a femme fatale, participates in parties organized with wealthy men. In an attempt to escape the oppressive home environment and live the life she aspires to, Fatma secretly attends these parties with Mualla. Fatma's desire to emulate Mualla and adopt her values aligns with the subculture theory, which claims that certain subcultures in society either endorse or at least possess values that lead to crime and deviance. Consequently, individuals interacting with these groups will eventually assimilate into the group's social values, participating in behaviors such as crime and deviance (İçli, 2021: 110).

Fatma, in her new environment, dreams of marriage with a man named Orhan and leaves home for this purpose. However, Orhan has no such intention and abandons Fatma. Believing that she won't be forgiven by her family, Fatma chooses to become a prostitute instead of returning home. Fatma's situation aligns with Merton's anomie theory. Merton argues that some individuals from the poor and lower-class exhibit behaviors such as crime and deviance because they cannot equally achieve society's approved goals (Ayan, 2011: 22). Unattainable goals and objectives lead to deviant behaviors and rejection of social rules, and this is precisely what Merton attributes to anomie (Sokullu-Akıncı, 2011: 178).

Towards the end of the film, when Fatma is found by her brothers, she throws herself down from the top of a building. Fatma was subjected to stigmatization by family members due to her behaviors that did not comply with the moral values of the society and chose suicide as a way of salvation. According to Goffman (1963: 5), stigma is when the stigmatized individual's name becomes less desirable with the label placed before it. The victim, in the eyes of the one stigmatizing, transitions from a human position to essentially becoming a devalued object (Özmen & Erdem, 2018: 186). The consequences for individuals experiencing stigmatization can include engaging in criminal activities, deviance, and attempting suicide (Katkak, 2008: 12).

In the film, the only person who successfully adapts to the city is Kemal, a medical student. Kemal embraces the city's unique lifestyle following the rural-to-urban migration, leveraging the opportunities and advantages offered by the city to complete his transformative journey, depicted in the film as his university education in the city. According to social control theory, individuals engaging in activities aligned with societal rules are among the most crucial factors in protecting society from crime and deviance. This is because individuals who are occupied with activities adhering to societal norms won't have the time and opportunity to engage in deviant behavior (Hirschi, 2002: 22). Consequently, Kemal's ability to continue his education without succumbing to the allure of the city prevented him from exhibiting deviant behavior, enabling him to integrate into the city.

Conclusion

The influx of masses into cities has led to the disorderly growth of cities and various urban problems that are challenging to resolve. This process, which strains the socio-economic and cultural structure of cities, has given rise to problems such as unemployment, stress, noise, adaptation issues, shantytown formation, environmental pollution, crime, and deviance, making the livability of cities more challenging (Çelik & Murat, 2014: 48).

The film *Gurbet Kuşları* narrates the story of the Bakırcıoğlu family, who, despite migrating to the city with the belief in its opportunities and allure, end up having to return to Maraş without being able to fully urbanize. The film plays a significant role in understanding the effects of deviant behavior arising from urbanization and migration, which increased in Turkey in the 1950s and 1960s. Progressing through the lens of rural and urban culture, the film explores the dilemma of adapting or failing to adapt to the city.

In the film, the Bakırcıoğlu family's inability to integrate into the city is attributed to their failure to fully adapt to urban life and the family members exhibiting deviant behavior in pursuit of their goals. The result is Fatma's suicide and the family's decision to return to their place of origin. The only individual who successfully embraces the city is Kemal, enhancing his cultural capital. Thus, the journey of the six-member Bakırcıoğlu family, who arrived in İstanbul with great hopes, concludes with a major setback as one member is lost, ending at the Haydarpaşa Train Station where it began.